مقدّمه

عصر صفویه در تاریخ تشیع و تاریخ ایران دورانی برجسته و ممتاز و از جهات گوناگون قابل مطالعه است. در این عصر در حوزهٔ معارف اسلامی گام‌های ارزنده‌ای توسط عالمان شیعی برداشته شد که می‌توان از این‌ها نام برد:

۱. تدوین دایرةالمعارف‌های حدیثی چون بحارالأنوار، وسائل الشیعه، الوافی و....

۲. همگانی نمودن و عمومیت بخشی معارف دینی، با فارسی نویسی وترجمهٔ احادیث.

۳. تعمیق و شرح نویسی بر کتب حدیثی چون روضة المتقین و لوامع صاحبقرانی (شرح کتاب من لایحضره الفقیه)، ملاذ الأخیار (شرح تهذیب الأحکام)، مرآة العقول (شرح کافی) و....

۴. طرح مباحث فقه سیاسی شیعه چون مسألهٔ ولایت فقیه، نماز جمعه، خَراج و....

در این میان، علّامهٔ مجلسی که در قرن دهم درخشید، در این سه عرصه سرآمد است:

الف. تدوین دایرة المعارف بحارالأنوار.

ب. ترجمه و تألیف به زبان فارسی.

ج. شرح نویسی بر کتب حدیثی.

این همه درکنار منصب‌های اجتماعی و سیاسی این عالم فرزانه است.

آثار او که بیش از هفتاد عنوان و دویست جلد است، از او عالمی پرکار و سخت‌کوش ساخته است. با این وصف، عصر صفویه، شخصیت علّامهٔ مجلسی، ارتباط فقیهان و عالمان با دربار، بحارالأنوار و... همه موضوعاتی است که نیاز به پژوهش‌های گسترده، دقیق و عمیق دارد. همایش‌های علمی و به دور از تشریفات، می‌تواند زمینهٔ پژوهش‌های

جدید و تبادل اندیشه‌ها را فراهم سازد.

سال‌ها است که بزرگان حوزه‌های علمیهٔ اصفهان و قم در اندیشهٔ برگزاری همایشی در شناساندن افکار و اندیشه‌های علّامهٔ مجلسی و بزرگداشت وی به‌سر می‌برند. تصویب بزرگداشت علّامهٔ مجلسی از سوی یونسکو (که برای نخستین بار، چنین اقدامی نسبت به یک عالم شیعی صورت می‌گیرد)، سبب شد که آن امیدها به‌ثمر نشیند و زمینهٔ برگزاری همایش بین‌المللی بزرگداشت وی را فراهم آورد.

با همت حوزه‌های علمیهٔ قم، اصفهان، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مرکز تحقیقات دارالحدیث، و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، این نشست علمی در روزهای ۲۹ و ۳۰ دی ۱۳۷۸ در اصفهان برگزار شد.

فعالیت‌هایی که از سوی کمیتهٔ علمی همایش در مدت زمانی اندک به‌ثمر نشست، عبارت است از:

الف . تهیه و چاپ بیش از بیست اثر به مناسبت برپایی همایش.

۱ ـ گزیدهٔ حق الیقین.

۲ ـ گزیدهٔ عین الحیاة.

۳ ـ گزیدهٔ حلیة المتّقین.

۴ ـ گزیدهٔ حیاة القلوب.

۵ ـ گزیدهٔ جلاء العیون.

۶ ـ آشنایی با بحارالأنوار.

۷ ـ ۸ ـ زندگینامهٔ علّامه مجلسی (دو جلد).

۹ ـ ۱۰ ـ شناخت‌نامهٔ علّامهٔ مجلسی (دو جلد).

۱۱ ـ میراث حدیث شیعه (ویژهٔ مصادر بحارالأنوار) دفتر ۴.

۱۲ ـ ۱۵ ـ غریب الحدیث فی بحارالأنوار (۴ جلد).

۱۶ ـ توحید مفضل (ترجمهٔ علّامهٔ مجلسی).

۱۷ ـ الوجیزة فی الرجال.

۱۸ ـ چکیدهٔ مقالات.

۱۹ ـ علّامهٔ مجلسی (به زبان انگلیسی).

۲۰ ـ العقائد.

ب . تهیهٔ C.D بحارالأنوار و مصادر آن.

ج . برپایی نمایشگاهی با ۱۱۱۰ اثر به عدد سال وفات علّامه.

د . جذب نزدیک به پنجاه مقالهٔ علمی از سوی اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، ایرانی و غیر ایرانی.

هـ. انجام گفت‌وگو با شخصیت‌های علمی.

و . برگزاری علمی همایش که در آن شخصیت‌های علمی به ایراد سخن پرداخته و صاحبان مقاله آثار خود را ارائه کردند.

اینک که زمانی از برپایی همایش می‌گذرد جهت ماندگار سازی آثار علمی آن، مقالات، سخنرانی‌های علمی و گفت‌وگوها در مجموعه‌ای به نام یادنامهٔ مجلسی در اختیار ارباب فضل و معرفت قرار می‌گیرد. امید است عرضهٔ این مجموعه بتواند در کنار سایر منشورات همایش در معرفی چهرهٔ علّامهٔ مجلسی سودمند افتد.

در باب این مجموعه یادآوری چند نکته ضروری است:

۱ ـ این مجموعه که شامل ۵۸ اثر است در چهار بخش: یک ـ مقالات فارسی، دو ـ مقالات عربی، سه ـ گفت‌وگوها و چهار ـ سخنرانی‌ها تنظیم شده است.

۲ ـ مقالات که ۴۰ مورد است، به تفکیک در دو بخش فارسی و عربی جای گرفته و محتوای آن‌ها را می‌توان در چهار موضوع کلی رده‌بندی کرد:

الف . زندگینامه، شرح حال و گزارش خدمات فرهنگی اجتماعی علّامه.

ب . تحلیل اوضاع و احوال اجتماعی و فرهنگی عصر صفویه.

ج . بررسی و شناسایی آثار علّامه، به‌ویژه بحارالأنوار.

د . بیان افکار و اندیشه و دیدگاه‌های علّامه در مسائل عقیدتی و فقهی.

۳ ـ گفت‌وگوها هفت مورد است که در میان آن‌ها مصاحبه با اولین ناشران بحارالأنوار جلب توجه می‌کند.

۴ ـ یازده سخنرانی علمی از همایش تهیه و تنظیم شده که حاوی جلسهٔ افتتاحیه و نیز سخنرانی میهمانانی است که مقالهٔ آنان به دست نیامد.

۵ ـ در هر بخش آثار بر اساس الفبای شهرت نویسندگان، مصاحبه‌شوندگان و

سخنرانان تنظیم شده است.

امید است، صاحبان مقالات و سخنرانان کاستی‌های ناخواسته را بر ما ببخشایند.

مهدی مهریزی

تابستان ۱۳۷۹

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی